

Marinko Jurčević*

POLOŽAJ TUŽITELJA U KAZNENOM POSTUPKU¹

Novi pristup u suzbijanju kriminaliteta otvara mnoga složena pitanja u uređenju kaznenog postupka.

Sadašnju reformu kaznenog postupka prate suvremene tendencije na području borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala, te dinamičan razvoj na području zaštite prava i sloboda čovjeka.

U Bosni i Hercegovini upravo ulazimo u razdoblje dalekosežnih promjena u postupku otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela, te zahvata u osnovna prava i slobode čovjeka.

Cilj svih ovih promjena može se predstaviti kao:

- efikasnija borba protiv rastuće korupcije i organiziranog kriminaliteta,
- ugrađivanje novih metoda u borbi protiv složenih oblika suvremenog kriminaliteta,
- ubrzanje kaznenog postupka,
- pojednostavljenje kaznenog postupka za lakša kaznena djela,
- zaštita prava i sloboda čovjeka, i
- harmonizacija kaznenopravnih propisa u Bosni i Hercegovini.

Novim Zakonom o kaznenom postupku BiH, realizirane su promjene u onim procesnim normama i institutima koji su u svezi s otkrivanjem kaznenog djela i njegovog učinioca, dakle u dijelu kaznenog postupka koji se označava kao istraga. U tom smislu, Zakon napušta koncept istražnog suca i vođenje istrage povjerava tužitelju, kao i policijskim, carinskim, poreznim i drugim tijelima koji svoje aktivnosti moraju poduzimati u skladu sa zakonom o kaznenom postupku i pod nadzorom tužitelja.

Prava i dužnosti tužitelja tokom sprovođenja istrage i njegov odnos prema drugim tijelima u fazi otkrivanja kaznenog djela od naročito su

* Marinko Jurčević, Glavni tužitelj Tužiteljstva Bosne i Hercegovine

¹ Interpretirano izlaganje sucima i tužiteljima Bosne i Hercegovine prezentirano je na seminaru «Obuka o kaznenom postupku», održanom 05.-10.05.2003. godine od strane Ministarstva pravde S.A.D. i Evropske unije.

značaja s obzirom da rezultat sudjenja u ozbiljnoj mjeri zavisi od kvalitetnog i uspješnog vođenja istrage kao početnog stadija kaznenog postupka.

Funkcija sudije u ovom stadiju kaznenog postupka dolazi do izražaja u slučajevima primjene mjera procesne prinude (npr. određivanje pritvora), te ograničavanja određenih osnovnih prava i sloboda osumnjičene osobe (npr. kod pretresanja stana ili upotrebe prikrivenih istražnih mjera).

Ostale važne promjene koje sadrži Zakon, kao što su:

- pregovaranje o krivnji,
- odredbe o zaštiti svjedoka,
- odredbe o privremenom oduzimanju imovine,
- odredbe o imunitetu svjedoka,
- odredbe o kontradiktornosti postupka naročito na glavnom pretresu,
- odredbe o postupku protiv privrednih društava zbog utvrđivanja kaznene odgovornosti privrednog društva,

daju mi za pravo da istaknem da ćemo uspješnom primjenom Zakona o kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini ostvariti jačanje načela vladavine prava i efikasnije suzbijanje kriminaliteta, naročito korupcije i drugih oblika organiziranog kriminaliteta.

I. OSNOVNI KONCEPT ZKP-a ZASNOVAN JE NA SISTEMU SUČELJAVANJA

A. Sistem sučeljavanja zamišljen je u biti kao mehanizam kojim se ustanovljava istina.

- Ovaj sistem koristi pravne zastupnike dviju suprotstavljenih strana koji argumentiraju činjenice na osnovu zakona,
- Svaka strana u ovom sistemu ima pravo pozvati svjedoke da iskazom daju dokaze,
- Ovaj sistem pravnim zastupnicima u njihovom zalaganju omogućava da koriste razumne argumente i logiku, a ne emocije i trikove da bi ubjedili sud u utemeljenost svojih stavova.
- Zastupnici mogu takode izvesti sve fizičke dokaze, uključujući krijumčarenu robu, dokumente, fotografije, mape i sve drugo što

na racionalan način može objasniti činjenice u svezi sa kaznenim djelom i odgovornosti optuženog za kazneno djelo.

B. Uloga suda je da čuje dokaze iznesene putem svjedočenja, da ispita sve fizičke dokaze, sasluša opravdane argumente tužiteljstva i obrane, te da zatim odluči o slučaju isključivo na osnovu dokaza

- Sud će o predmetu odlučiti tako što će utvrditi istinsku prirodu činjenica i zatim primjeniti zakon na utvrđene činjenice. Sudija svoju odluku mora zasnivati isključivo na dokazima izvedenim na sudu, a ne na bilo kakvim drugim utjecajima kao što su izvještaji medija, javno mnijenje, vanjski pritisak ili sukob interesa.
- Sud bi se kod procjene kredibiliteta svjedoka trebao rukovoditi zdravim razumom. Sud može odlučiti o predmetu na osnovu samo jednog svjedoka; jedan vjerodostojan svjedok je ubjedljiviji od deset neiskrenih ili nepouzdanih svjedoka.
- Ukoliko jedan svjedok posvjedoči da je optuženi počinio kazneno djelo, a drugi svjedok posvjedoči suprotno od toga, sud to ne bi trebao smatrati pat pozicijom. Iako bi sud trebao saslušati sve iskaze koji su na raspolaganju, sud ne bi trebao tragati za «trećim svjedokom» koji će prevagnuti. Sud se takode ne bi trebao oslanjati ni na kakvog «stručnjaka» kao na polugu kojom će se razriješiti slučaj. Umjesto toga, onaj koji odlučuje o činjenicama trebao bi jednostavno koristiti logiku, um, zdrav razum i iskustvo da bi odlučio koje je svjedočenje pouzdano, vjerodostojno i istinito a koje nije.
- Sud u obzir može uzeti svjedokovo porijeklo i iskustvo, motive zbog kojih bi mogao reći istinu ili slagati, pristrasnost ili interes koji svjedok ima u pogledu ishoda predmeta, da li se svjedok doima poštenim i vjerodostojnim tokom ispitivanja u sudu, kakva je svjedokova sposobnost da se sjeti a zatim objasni svoje svjedočenje, kao i mnoge druge faktore.

C. Uloga policije je višestruka; oni prvi reagiraju na poziv, istražuju i rade u partnerstvu sa tužiocima:

- Policija je ta koja prva reagira na hitni poziv, prijavu kaznenog djela ili bilo kakav incident u kojem javna sigurnost zahtijeva trenutnu akciju. Ovakve hitne situacije ili kaznena djela su raznoliki i pripadaju širokoj lepezi mogućih događaja, od ozbiljnih prometnih nezgoda do terorističkih napada i uzimanja talaca.
- Policija mora također odgovoriti na kaznena djela koja su počinjena u prošlosti i istražiti ko je za njih odgovoran. Policija se može odlučiti na istragu zbog pritužbe građana, ili može na svoju inicijativu pokrenuti istragu. Policija ne smije samo sjediti i čekati da neko podnese prijavu.
- Policija također mora djelovati protiv učestalih kaznenih radnji da bi prekinula opće bezakonje u zajednici. Kada se ponavlja određeni tip kaznenog djela ili se povećava broj kaznenih radnji na određenoj lokaciji, policija bi trebala naći načina da suzbije kriminalne radnje. Oni ne bi trebali promatrati svaki pojedini slučaj kao nešto što se dogodilo u prošlosti. Oni moraju uzeti u obzir ukupni mozaik kriminalnih i anti-društvenih radnji i razviti metode rješavanja datog problema. Policija ne smije samo sjediti i podnositi izvještaje o kaznenim djelima koja su se već dogodila.
- Policija mora surađivati sa tužiteljima u cilju prikupljanja dokaza koji se mogu koristiti na sudu.
- Tužitelji i policija moraju raditi zajedno na slučajevima da bi poboljšali sve aspekte provođenja zakona.
- Zbog različitosti njihovih uloga može doći do sukoba između policije i tužitelja. U svim slučajevima, uloga policije je da ustanovi koje je kazneno djelo počinjeno, ko ga je počinio, i da prikupi informacije neophodne za hapšenje. Tužitelj nakon toga preuzima istragu da bi ustanovio kojim će se dokazima slučaj poduprijeti na sudu.
- Između policije i tužitelja može doći do institucionalnog konflikta ili poteškoća u slijedećim situacijama:

- Policijski istražitelj može tužitelja okriviti za nepodizanje optužnice ili nezainteresiranost za dalji rad na slučaju koji je obradila policija.
 - Moguće je da se policijski istražitelj ne složi sa načinom istrage koju provodi tužitelj.
 - Tužitelj može okriviti policiju zato što nisu djelovali prema uputama ili nisu dokaze pribavili na zakonit način.
 - Tužitelj može policiju okriviti za to što očekuje podizanje optužnice na osnovu ograničenih ili površnih dokaza.
 - Da bi prevazišli okvake sukobe, tužitelji i policija moraju raditi zajedno.
 - Uvijek trebaju biti iskreni i poštenu jedni prema drugima.
 - Trebaju raditi kao dio tima koji ima iste ciljeve.
 - Trebaju komunicirati s poštovanjem prilikom izražavanja različitih mišljenja.
- **D. Tužitelj ima obavezu da istupi i da na suđenju dokaže krivicu optuženog. Tužitelj ima ovu obavezu zbog toga što se optuženi smatra nevinim.**
- Sve istinske sumnje u svezi činjenica se rješavaju u korist optuženog.
 - Teret dokazivanja krivnje je na državi, odnosno tužitelju: optuženi se može braniti šutnjom tokom istrage, ima pravo ne svjedočiti na suđenju i ne ispitivati svjedoke. Njegova se šutnja ne može koristiti protiv njega.
 - Kao rezultat ove obveze, tužitelj u procesu igra značajniju ulogu. Tužitelj mora temeljno istražiti i pripremiti predmet za suđenje, mora imati teoriju kojom se objašnjava slučaj, i mora biti u stanju predvidjeti na koji će se način braniti optuženi.

• **E. I što je najvažnije, iako je posao tužitelja da osigura da oni koji su odgovorni za kazneno djelo budu osuđeni, njegov osnovni zadatak je da pravda bude zadovoljena (članak 14 ZKP).**

**Treba znati da tužitelj nikada ne pobjeđuje u slučaju,
Pravda je ta koja pobjeđuje.**

- Ukoliko tužitelj nađe dokaze na osnovu kojih se može zaključiti da nema dovoljno dokaza ili da dalje kazneno gonjenje nije pravedno, on treba povući optužnicu i obustaviti kazneno gonjenje (čl. 38 i 224 ZKP-a)
- Svi predmeti koji idu u korist osumnjičenom u toku istrage moraju se dati na uvid obrani (čl. 47 ZKP). Ovo pravo se branitelju može uskratiti ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage.

II. ISTRAGA

A. Tužitelj pokreće i provodi postupak (čl. 16 ZKP-a)

Tužitelja na ovo može navesti bilo šta, uključujući slijedeće:

- a) primjedba ili upit policije;
- b) žalba građana;
- c) istraga tužiteljstva zasnovana na inicijativi tužitelja;
- d) žalba žrtve ili svjedoka;
- e) žalba ili izražavanje zabrinutosti čitave zajednice;
- f) žalba bilo kojeg organa vlasti.

B. Tužitelj ima široke ovlasti za provođenje istrage (čl. 35 i 217 ZKP-a)

Njegove ovlasti uključuju:

- a) istragu i identifikaciju osumnjičenih;
- b) upućivanje policije ili drugih organa da prikupe dokaze ili informacije;
- c) davanje imuniteta svjedocima (čl. 84 ZKP-a);
- d) Traženje informacija od fizičkih osoba, pravnih osoba (korporacija i firmi) i vladinih organa;
- e) Upućivanje poziva fizičkim i pravnim osobama,
- f) Traženje sudskih naloga,
- g) Mogućnost da nalože policiji i drugim ovlaštenim osobama da izvrše sudske naloge.

- h) Pripremanje optužnice i njeno podnošenje sudu. (čl. 226 ZKP-a)
- i) Izvođenje dokaza na sudu,
- j) Iznošenje argumenata o krivnji optuženog na sudu,
- k) Ulazak u pregovore sa obranom o nagodbi o priznanja krivnje u zamjenu za blažu kaznu (čl. 231 ZKP-a),
- l) Zahtijevati od suda da izda nalog za pretres (čl. 53 ZKP-a),
- m) Zatražiti od suda da izda nalog za oduzimanje predmeta (čl. 65 ZKP-a),
- n) Pozvati i ispitati osumnjičenog (čl. 77 ZKP-a),
- o) Izvršiti uvidaj,
- p) Zatražiti pomoću vještaka pri istrazi ili tokom sudskom procesa (čl. 96 ZKP),
- q) Zahtijevati posebne istražne radnje (čl. 116. - 122 ZKP),
- r) Tužilac može od suda zatražiti nalog kojim se privremeno oduzima imovina stečena na nezakonit način (čl. 73 ZKP-a). Nakon osude, bilo priznanjem optuženog ili nakon što sud poslije suđenja ustanovi da je optuženi kriv, sud može naložiti pljenidbu imovine da pokrije troškove procesa (čl. 180 ZKP-a). Oduzimanje imovine može biti moćno sredstvo u istrazi komplikovanih financijskih transakcija.
- s) Tužitelj naređuje sprovođenje istrage, ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno kazneno djelo (čl. 216 ZKP-a).
O sprovođenju istrage donosi naredbu (čl. 216 st. 2. ZKP-a)
Tužitelj neće narediti sprovođenje istrage ako iz prijave i pratećih spisa očigledno proizilazi da prijavljeno djelo nije kazneno djelo, ako ne postoje osnovi sumnje da je prijavljena osoba učinila kazneno djelo, ako je nastupila zastarjelost ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju kazneno gonjenje (čl. 216 st. 3 ZKP).
O ne sprovođenju istrage, kao i o razlozima za to, Tužitelj će obavijestiti oštećenog i podnositelja prijave u roku od tri dana. Oštećeni i podnositelj prijave imaju pravo podnijeti pritužbu u roku od 8 dana uredu Tužitelja (čl. 216 st. 4 ZKP-a).

C. Tužitelj je više od običnog dostavljača koji ulaže skromne napore da paket isporuči na određenu destinaciju

U toku istrage tužitelj može poduzeti sve istražne radnje, uključujući ispitivanje osumnjičenog i saslušanje oštećenih i svjedoka, vršenje uvidaja i rekonstrukcije događaja, poduzimanje posebnih mjera koje obezbjeđuju sigurnost svjedoka i informacija i naređivanje potrebnih vještačenja (čl. 217 ZKP-a).

Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno kazneno djelo propisano kaznom zatvora preko 5 godina, ovlaštena službena osoba je dužna odmah obavijestiti Tužitelja i pod njegovim nadzorom poduzeti potrebne mjere da se pronade učinitelj kaznenog djela, da se spriječi skrivanje ili bjegstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, te da se prikupe sve informacije koje mogu biti korisne u kaznenom postupku (čl. 218 st. 1 ZKP-a), a ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina ovlaštena službena osoba je dužna obavijestiti tužitelja o svim raspoloživim informacijama, radnjama i mjerama koje je poduzela najkasnije 7 dana od dana saznanja osnova sumnje da je kazneno djelo počinjeno (čl. 218 st. 3 ZKP-a).

U oba ova slučaja Tužitelj će donijeti naredbu o sprovođenju istrage ako to ocijeni potrebnim.

- Tužitelj je profesionalac. Tužitelj bi trebao biti u istrazi proaktivan; on ne bi smio biti samo netko ko čini tek onoliko koliko je neophodno da bi zadržao svoj posao. Tužitelj bi trebao činiti više nego samo pitati svjedoke «što se dogodilo?», i zatim ostaviti sudu da donese odluku.
- Svi vidovi kaznenih djela škode žrtvama i društvu u cjelini. Briga za svoju državu i lokalnu zajednicu Tužitelju bi trebala biti motiv za osiguravanje pravde. Tužitelj bi trebao biti ponosan na svoju borbu protiv onih koji zajednici nanose nepravdu obavljanjem kaznenih djela.
- Tužitelj bi se temeljnom pripremom trebao u potpunosti upoznati sa svim činjenicama vezanim za predmet, trebao bi u više navrata razgovarati sa svojim svjedocima, kao i sa policajcima istražiteljima, trebao bi izaći i na mjesto zločina i ispitati sve fizičke dokaze.
- Tužitelj treba raditi sa policijom u cilju razvijanja jakog profesionalnog odnosa. Ipak, tužitelj mora shvatiti da se ciljevi, prioriteti i perspektive policije mogu razlikovati od ciljeva

tužiteljstva. Tužiteljstvo mora detaljno ispitati sve dokaze koje prikupi policija da bi osiguralo njihovu istinitost i pouzdanost. Tužiteljstvo ne bi trebalo jednostavno uzeti rezultate do kojih je došla policija u svojoj istrazi i isporučiti ih sudu, kao što bi konobar u restoranu uzeo hranu iz kuhinje i odnio je gostima u sali.

- Dok prikuplja dokaze, Tužitelj bi trebao razvijati teoriju kojom se objašnjava slučaj. Tužitelj bi morao biti u stanju da sudu objasni činjenice koje se odnose na slučaj optuženog i na koji je način ponašanje optuženog prekršilo zakon.

D. Priprema za suđenje je najvažniji aspekt efikasnog kaznenog gonjenja

- Tužilac mora ispitati zakonsku osnovu po kojoj dato ponašanje predstavlja kazneno djelo,
Za koja kaznena djela će se optuženi teretiti?
Koji su elementi kaznenog djela?
Šta općenito jedna osoba mora uraditi da bi počinila kazneno djelo?
Šta je osumnjičeni uradio u datom slučaju?
- Kako ćemo dokazati šta je osumnjičeni učinio?
- Ima li svjedoka? Hoće li svjedoci surađivati sa tužiteljstvom i svjedočiti na suđenju? Hoće li svjedoci odustati od svjedočenja ili izmjeniti iskaz zbog straha ili pritiska?
- Ima li dokumenata, fotografija ili bilo kakvih fizičkih dokaza? Imali forenzičkih ili naučnih dokaza.
- Da li je optuženi priznao policiji ili tužiocu?
- Da li je optuženi ista priznao ili osobama koje ga privatno poznaju?
- Da li je predmet zasnovan na identifikaciji počinioca od strane svjedoka koji ga ne poznaje? Da li je svjedok opisao počinioca policiji ili Tužiteljstvu prije nego što je osumnjičeni identificiran?
Ako je tako, da li opis počinioca odgovara opisu osumnjičenog?
- Šta će obrana tvrditi na suđenju?
- Hoće li osumnjičeni tvrditi da se u vrijeme izvršenja kaznenog djela nalazio negdje drugo, braneći se alibijem?
- Hoće li obrana tvrditi da je to slučaj zamjene identiteta?
- Hoće li obrana tvrditi da svjedoci optužbe namjerno lažu?

- Hoće li obrana napasti ponašanje policije, bilo na prethodnom saslušanju, bilo na suđenju?
- Da li je policija napravila ikakve greške u svojoj istrazi? Da li je policija ozbiljno prekršila pravila ponašanja? Da li je policija u papirologiji napravila manje tehničke greške?
- Da li su svjedoci optužbe bili konzistentni u svojim izjavama? Da li su svjedoci optužbe dali ikakve prethodne nekonzistentne izjave koje bi mogle narušiti vjerodostojnost njihovog svjedočenja na sudu?
- Kako će obrana osporiti svjedočenje svjedoka optužbe? Da li će porijeklo ili prethodno ponašanje svjedoka predstavljati problem u pogledu kredibiliteta ili njihove sposobnosti da vide kazneno djelo?
- Ko su mogući svjedoci obrane? Da li su voljni dati izjave prije suđenja? Da li su svjedoci obrane dali ikakve izjave koje Tužiteljstvo može iskoristiti da naruši vjerodostojnost njihovog svjedočenja? (pobijanje zbog ranijih nekonzistentnih izjava).

E. Konkretna tehnika pripreme

- Da bi se pripremio za suđenje, Tužitelj bi trebao napraviti spisak svih svjedoka koji će biti pozvani da svjedoče. Tužitelj bi trebao za svakog svjedoka napraviti zasebnu fasciklu u kojoj će se nalaziti svi policijski izvještaji i sve prethodne izjave svjedoka u svezi sa slučajem.
- Tužilac bi trebao napisati sva pitanja koja će postaviti svakom svjedoku na suđenju. Tužitelj ne treba samo ustati i pitati «šta se dogodilo?».
- Prije suđenja, tužitelj bi trebao napisati svoju uvodnu riječ. Pišući i opetovano korigirajući uvodnu riječ, Tužitelj može razmisliti o činjenicama vezanim za predmet, pretpostaviti na koje bi probleme mogao naići, preduhitriti obranu i organizirati činjenice na takav način koji će omogućiti da se one na suđenju predstavljaju na profesionalan i uredan način.
- Tužitelj bi morao izaći na lice mjesta, fotografirati ga i biti detaljno upoznat sa okolinom.

- Tužitelj bi trebao često razgovarati sa svojim svjedocima i uspostaviti prisan odnos. Često je moguće doći do vrijedne informacije putem slučajnog, usputnog komentara koji napravi svjedok. Tužitelj bi mogao steći povjerenje svjedoka, tako da svjedok postane potpuno otvoren i iskren.
- Svjedok ne smije tužitelju govoriti samo ono što tužitelj želi da čuje. Svjedok mora otkriti sve suprotne dokaze tako da tužitelj ne bude iznenađen na suđenju. Često su optuženi i njegov odvjetnik upoznati sa takvim suprotnim dokazima kao što su podaci koji narušavaju kredibilitet svjedoka optužbe. U svim razgovorima tužiteljstvo mora izvršiti pritisak na svjedoke da bi od njih dobilo голу istinu; svjedoci ne smiju «zamađljivati» istinu da bi se pokazali u boljem svjetlu.
- Prije i tokom suđenja, tužitelj mora stalno razmišljati o tome koje će utemeljene argumente upotrijebiti u završnoj riječi pred sudom. Pretpostavljajući šta će biti rečeno u završnoj riječi, tužitelj može svjedočenje tokom suđenja isvesti tako da ono da potporu završnim argumentima. Završna riječ bi trebala predstavljati objašnjenje kako svi izvedeni dokazi ubjedljivo govore u prilog krivici optuženog. Tužitelj mora razmisliti o završnoj riječi čak i prije nego što počne suđenje!

F. Dokazi koji potkrijepljuju početne dokaze moraju biti veoma ubjedljivi

- Uvijek se pitajte: ima li išta što potvrđuje početne dokaze?
- Jedan dokaz dobiven iz jednog izvora može biti ubjedljiv i dovoljan za sud da zaključi da je optuženi kriv. Sud ne bi trebao zazirati od zaključivanja da je optuženi kriv na osnovu samo jednog dokaza. Tužiteljstvo bi ipak trebalo učiniti sve napore da dođe do dokaza koji potkrijepljuju početni dokaz, do logičnog dokaza iz drugog izvora koji neovisno potvrđuje validnost početnog dokaza.
- Potvrdni dokaz može biti u različitom obliku: svjedočenje drugih svjedoka, dokumenti, fotografije, priznanje optuženog, fizički dokazi koje je optuženi ostavio na mjestu zločina kao što je krv, odjeća ili dokumenti koji ga identificiraju), svi fizički dokazi koji su pronađeni kod optuženog u vrijeme hapšenja (droga, oružje, ukradena ili krijumčarena roba).

- Primjeri potkrepljujućih dokaza:
- Jedan svjedok koji ne poznaje optuženog ga identificira na sudu kao osobu koja je počinila zločin; drugi svjedok koji poznaje optuženog potvrđuje da mu je optuženi priznao da je počinio zločin.
- Policija kod optuženog nalazi ukradenu robu koja je odnesena u pljački dva dana ranije; svjedok je vidio optuženog na ulici blizu kuće žrtve nekoliko minuta prije izvršenja kaznenog djela.
- Potpredsjednik banke optužuje predsjednika banke da je nelegalno uzeo velike količine novca od banke; potvrde i drugi dokumenti od različitih firmi ukazuju na to da je optuženi nedavno kupio nekoliko sportskih automobila i skup nakit.
- Svjedokinja izjavljuje da je vidjela optuženog kako s pištoljem u ruci ulazi u stambenu zgradu u kojoj je stan žrtve; jedan barem svjedoči da su se optuženi i žrtva posvađali dva sata prije nego što je žrtva ubijena.
- Svjedokinja izjavljuje da je optuženi žrtvu ubo nožem u prsa; policajac svjedoči da je u trenutku njegovog prispjeća na mjesto zločina žrtva bila na zemlji sa nožem u psima i da je prisutna svjedokinja histerično plakala. Svjedočenje policajca ne ide dotle da identifikuje počinitelja, ali ojačava i potvrđuje svjedočenje svjedokinje koja tvrdi da je bila prisutna u trenutku kada je zločin počinjen.
- Potkrepljivanje je naročito važno u slučajevima kada saučesnik svjedoči protiv optuženog kao dio dogovora o suradnji. Tužitelj mora pokazati da saučesnik ne svjedoči lažno samo da bi dobio blaži tretman za vlastita kaznena djela.

III. OPTUŽNICA I PROCEDURA IZJAŠNJAVANJA OPTUŽENOG

A. Tužitelj će pripremiti optužnicu ako postoji dovoljno dokaza za osnovanu sumnju da je osumnjičeni počinio kazneno djelo (čl. 226 ZKP-a)

Faktori koje tužitelj uzima u obzir prilikom odlučivanja o tome da li ima dovoljno dokaza za pripremu optužnice koju će podnijeti sudu:

- Kredibilitet žrtve ili svjedoka (da li se svjedoku može vjerovati?)
- Ozbiljnost kaznenog djela optuženog (kakvu je fizičku ili materijalnu štetu pretrpjela žrtva?)
- Broj svjedoka (da li postoji samo jedan ili više svjedoka koji mogu pružiti dokaze?)
- Da li je svjedok motiviran da kaže istinu ili da slaže?
- Koliko dato kazneno djelo utiče na društvo u cjelini?
- Kakav je kazneni dosije optuženog? (da li optuženi ima dugogodišnji dosije sa kaznenim radnjama, ili je ovo njegov prvi prekršaj)
- Ima li ikakvih fizičkih dokaza koji potvrđuju ili idu u prilog izjavi svjedoka?
- Da li je optuženi dao ikakve inkriminirajuće izjave policiji ili tužitelju?
- Da li je optuženi prihvatio da da ikakve inkriminirajuće izjave, npr. komšijama, suradnicima ili poslodavcima?
- Koliko je pouzdana ili realna mogućnost svjedoka da vidi optuženog u vrijeme izvršenja kaznenog djela.
- Koliko je vremena prošlo između izvršenja kaznenog djela i trenutka kada je uhapšen optuženi?
- Da li je optuženi u trenutku hapšenja u svom posjedu imao krijumčarenu robu (oružje ili ukradenu robu)?

B. Optužnica sadržava – čl. 227 ZKP-a

- a) Naziv suda,
- b) Podatke o identitetu optuženog,
- c) Podatke o kaznenom djelu, uključujući vrijeme i mjesto izvršenja kaznenog djela, predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno kazneno djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se kazneno djelo što preciznije odredi,
- d) Naziv kaznenog djela s odredbom kaznenog zakona,
- e) Prijedlog o dokazima koje treba izvesti, uključujući svjedoke, vještake, dokumente, spise i predmete,
- f) Sažetak rezultata do kojih se došlo u istrazi.
- g) Sav ostali materijal kojim se argumentiraju točke optužnice.

C. Sud za prethodno saslušanje će potvrditi ili odbaciti sve ili pojedine točke optužnice u roku od 8 dana nakon prijema optužnice – čl. 228 ZKP

- Osumnjičeni će biti formalno optužen ukoliko sud potvrdi bilo koju točku optužnice.
Nakon potvrđivanja optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje ili samo pojedinih točaka optužnice, osumnjičeni dobija status optuženog.
Sudija za prethodno saslušanje dostavit će optužnicu optuženom koji se nalazi na slobodi bez odlaganja, a ako se nalazi u pritvoru u roku od 24 sata po potvrđivanju optužnice.

D. Nakon što sud potvrdi čitavu optužnicu ili jedan njen dio, optuženi se mora izjasniti o krivnji

1. Optuženi se može izjasniti sa «kriv sam» ili sa «nisam kriv». Ukoliko se optuženi ne izjasni po optužnici, sud će u ime optuženog unijeti izjašnjenje «nisam kriv» (čl. 229 ZKP).

- Stoga neće svaki predmet rezultirati suđenjem. Ukoliko se optuženi izjasni sa «nisam kriv», tužitelj će morati njegovu krivicu dokazati na suđenju.
- Ukoliko optuženi prizna krivicu, nema potrebe za suđenje, jer se optuženi slaže sa tužiteljem da je odgovoran za kazneno djelo. Kada optuženi prizna krivicu nema potrebe da tužitelj poziva svjedoke koji će svjedočiti o ponašanju optuženog u vrijeme izvršenja kaznenog djela.
- Proces izjašnjavanja o krivnji je u službi kaznenopravnog sistema i društva u cjelini. Priznanjem krivice optuženi preuzima odgovornost za svoje ponašanje i time sistemu uštedi vrijeme i troškove koji su neophodni za suđenje.
- U suprotnom, ukoliko se optuženi izjasni sa «nisam kriv», tužiteljstvo mora iznijeti dokaze u vidu svjedočenja i fizičkih dokaza kojima će se dokazati krivica optuženog.

2. Ukoliko optuženi izjavi da nije kriv ta izjava neće biti upotrijebljena protiv njega ukoliko on kasnije odluči promijeniti svoj iskaz i prizna krivicu, ili ako se nakon suđenja presudi da je kriv – čl. 229 ZKP-a

E. Formalna izjava optuženog kod izjašnjavanja o krivnji

1. Sud mora biti siguran da postoji činjenična osnova za izjavu optuženog da je kriv, i da optuženi ne izjavljuje da je kriv zbog nekih neadekvatnih faktora, kao što su:

- zastrašivanje i prijetnje,
- neraumijevanje posljedica svog izjašnjavanja,
- mentalna slabost zbog lijekova, droge, nespavanja ili opće fizičke/mentalne hendikepiranosti (čl. 230 ZKP-a)

2. Da bi se osiguralo da postoji osnova za izjašnjavanje optuženog o krivici i da je izjašnjenje adekvatno, sud optuženom formalno postavlja pitanja. Ovaj proces se naziva formalnim izjašnjavanjem.

Sud optuženog obavijestit će o slijedećem:

- naziv kaznenog djela i djela zakona po kojem optuženi izjavljuje da je kriv,
- kaznena odgovornost i kazna koju optuženi može očekivati kao rezultat svog izjašnjavanja,
- da se svojom izjavom, da je kriv optuženi odriče prava na javno suđenje,
- da se svojom izjavom, da je kriv optuženi odriče prava na žalbu protiv procesa,

3. Kao dio formalne izjave, sud će optuženom postavljati pitanja da bi osigurao da optuženi razumije prirodu procesa i posljedice svoje izjave da je kriv. Sud će takode optuženom postavljati pitanja s ciljem osiguravanja da postoji činjenična osnova za njegovu izjavu.

Sud će optuženog pitati slijedeće:

- da li je imao dovoljno vremena da sa svojim odvjetnikom porazgovara prije nego što je odlučio da prizna krivicu,
- da li je mentalno i fizički u zdravom stanju da donese odluku da prizna krivicu,
- da li je pod uticajem alkohola, droge, nespavanja ili nečeg sličnog što bi narušilo njegovu sposobnost da donosi razumne odluke,
- da li po vlastitoj volji priznaje krivicu,
- da li je bio podvrgnut bilo kakvim prijetnjama, zastrašivanju ili obećanjima koristi od bilo kakvih izvora koji su mogli neposredno utjecati na njegovu odluku.

- optuženi mora kratko reći šta je uradio (opisati svoje ponašanje) da bi počinio kazneno djelo. Ovim se ispunjava uvjet da mora postojati činjenična osnova za izjašnjavanje optuženog.

4. Sud mora osigurati slijedeće:

a) da je izjava krivice data po slobodnoj volji, svjesno i s razumijevanjem, te da optuženi shvaća koje će biti posljedice njegove izjave.

b) da ima dovoljno dokaza kojima se dokazuje krivica optuženog,

E. Nagodba između tužiteljstva i obrane

1. Tužitelj i optuženi ili njegov odvjetnik mogu pregovarati o uvjetima priznanja krivice – čl. 231 ZKP-a.

- Tužitelj ohrabruje optuženog da izjavi da je kriv, time što pristaje na blažu kaznu nego što bi optuženi mogao očekivati, ako bi bio proglašen krivim nakon suđenja.
- Tužitelj u okviru pregovora o nagodbi može takođe pregovarati o uvjetima novčane kazne ili oduzimanja nezakonito stečenih sredstava.

Na primjer: Tužitelj bi obrani mogao ponuditi sporazum po kojem bi optuženi izjavio da je kriv u zamjenu za novčanu kaznu umjesto zatvorske i gubitak svih nezakonito stečenih sredstava (kao dodatak novčanoj kazni). S toga oduzimanje sredstava može imati ulogu u procesu nagodbe o izjavi krivice.

- Optuženi se odriče svog prava na suđenje i slaže se da izjavi da je kriv u zamjenu za manju kaznenopravnu sankciju (blažu kaznu) nego što bi dobio ako bi tvrdio da je nevin i imao suđenje.

2. Prednosti nagodbe u izjavi krivice uključuju i slijedeće:

I – efikasno i brzo rješavanje neriješenih predmeta,

II – pravda je zadovoljena jer je optuženi preuzeo odgovornost za svoja kaznena djela.

III – optuženi je nagrađen u vidu smanjene kazne zato što se složio da državi uštedi vrijeme i novac koji bi bili neophodni za suđenje.

IV – žrtve zločina i svjedoci neće morati da ponovo emotivno prežive zločin na javnom suđenju.

V – brzo i konačno razrješenje slučaja će poslužiti za jačanje povjerenja javnosti u kazneno pravni sistem.

3. Tužilac može predložiti kaznu koja je manja od zakonom propisanog minimuma odnosno blažu sankciju. Obrana može prihvatiti bilo koji prijedlog, odbaciti bilo koji prijedlog ili ponuditi protu prijedlog. Ovi pregovori mogu biti neformalni i mogu se odigrati van suda.

4. Nakon što se tužitelj i obrana saglase u pogledu nagodbe, nagodbu sud može usvojiti ili odbaciti (čl. 231 st. 3 ZKP-a).

5. Ukoliko sud prihvati nagodbu, ona mora biti u pismenoj formi.

- Kao i sa svakom drugom nagodbom o izjavi krivice, sud mora osigurati da je priznanje krivice dato dobrovoljno, svjesno i sa razumijevanjem i da optuženi shvata posljedice svog priznanja.
- Sud takođe mora osigurati da postoji dovoljno dokaza koji idu u prilog izjavi krivice (činjenična osnova koja podržava izjavu krivice).
- Pored toga sud mora biti siguran da optuženi shvata da se odriče svog prava na suđenje i da nema pravo uložiti žalbu na izjavu krivice ili na kaznenopravnu sankciju koja će mu se izreći (čl. 231 st. 4 ZKP-a).

G. Dogovor o suradnji

Kao dio nagodbe, tužiteljstvo i obrana mogu napraviti dogovor o suradnji.

- Prema ovom sporazumu, obrana pristaje da suraduje u istrazi, da na sva pitanja odgovori istinito i, što je najvažnije, bude svjedok optužbe na svim suđenjima drugim optuženima.
- Tužiteljstvo pristaje da se u zamjenu za suradnju optuženom odredi lakša kazna ili smanji kazneno-pravna sankcija.
- Optuženi pristaje na suradnju jer se suočava sa težom kaznom (dugogodišnji zatvor) ukoliko ne pristane na suradnju.

- Tužitelj bi trebao ponuditi dogovor o suradnji kao dio nagodbe ako će smanjena zatvorska kazna poslužiti konačnom zadovoljenju pravde.
- Tužitelj mora biti oprezan kad ulazi u dogovore o suradnji zato što svjedočenje optuženog koji surađuje može biti lažno. «Sitne ribe mogu lažno optužiti krupne ribe». samo da bi sebi smanjili zatvorsku kaznu.
- Nakon hapšenja «krupne ribe», njegovom odvjetniku se **mora** reći za dogovor o suradnji.

II. Prethodni prigovori

Ako se optuženi izjasni sa «nisam kriv», obrana može uložiti prethodni prigovor prije suđenja – čl. 233 ZKP-a

1. Prethodni prigovor može:
 - a) osporiti jurisdikciju suda,
 - b) tvrditi da postoje formalni propusti u optužnici,
 - c) osporiti zakonitost dokaza ili priznanja krivice,
 - d) zatražiti spajanje ili razdvajanje postupka,
 - e) prigovoriti na odbijanje zahtjeva da se optuženom dodijeli branitelj
2. Prethodni prigovori se moraju dostaviti napismeno u roku od 15 dana nakon dostavljanja optužnice.
3. Sud će odlučiti po žalbi prije nego što se predmet dostavi na zakazivanje glavnog pretresa.

IV – POSEBNE METODE ISTRAGE

A. Posebne istražne mjere se mogu primjenjivati protiv određenih osoba u sjedećim slučajevima- čl. 116 ZKP-a

- ako se ne može doći do dokaza na drugi način ili bi njihovo pribavljanje bilo popraćeno nesrazmjernim poteškoćama, i
- ako postoje osnovi sumnje da je ta osoba počinila ili trenutno čini slijedeća kaznena djela:

- a) kaznena djela usmjerena protiv integriteta Bosne i Hercegovine.
- b) kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.
- c) kaznena djela terorizma.
- d) kaznena djela za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od najmanje 3 godine ili teža kazna (čl. 116-117 ZKP).

B. Posebne istražne radnje uključuju i slijedeće:

- a) prisмотра i tehničko snimanje telekomunikacija.
- b) pristup kompjuterskom sistemu i kompjutersko stavljanje podataka.
- c) prisмотра i tehničko snimanje prostorija,
- d) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta.
- e) uporaba prikrivenih istražitelja i tajnih doušnika.
- f) simuliranje kupovine određenih predmeta i simulacija mita.
- g) nadzirani prevoz i isporuka predmeta koji čine kazneno djelo (kontrolirana isporuka) – čl. 116 st. 2 ZKP.

C. Procedura za posebne metode istrage

1. Sve posebne istražne radnje se moraju poduzeti u skladu sa sudskim nalogom.
2. Dokazi pribavljeni kao rezultat valjanih posebnih istražnih radnji su prihvatljivi na sudu i mogu se smatrati dokazima.
 - Ovo uključuje svjedočenje prikrivenih istražitelja, tajnih doušnika, tehničke snimke, dokumente i predmete pribavljene tokom istrage – čl. 122 ZKP-a.
3. Sud ne može svoje odluke zasnivati ni na kakvim dokazima koji su pribavljeni putem posebnih istražnih metoda koje su sprovedene bez sudskog naloga ili u prekoračenju valjanog sudskog naloga (čl. 118-122 ZKP-a).

D. Tajni doušnici

Tajni doušnici se moraju veoma pažljivo koristiti kako tokom istrage kaznenog djela tako i tokom suđenja.

1. Opasnosti vezane za uporabu doušnika uključuju i sljedeće:
 - a) doušnik je možda i sam učestvovao u kaznenom djelu prije nego što je pristao da suraduje u istrazi.
 - b) doušnik ima mračnu prošlost.
 - c) doušnik ima motiv da slaže,
 - d) doušnik od Tužiteljstva dobija imunitet u zamjenu za svjedočenje što narušava njegov kredibilitet.

F. Imunitet od kaznenog gonjenja

1. Postojeće slučajevi u kojima će tužitelj svjedoku dati imunitet od kaznenog gonjenja (čl. 84 ZKP-a). To se može koristiti kao sredstvo u istrazi da bi se osiguralo svjedočenje sitne ribe s ciljem hvatanja krupnije ribe čija je kaznena odgovornost veća. Imunitet se takode može koristiti da bi se dobilo svjedočenje osobe koja se poziva na pravo da odbije da svjedoči da ne bi inkriminirao samog sebe. U takvim slučajevima ukoliko date tom licu imunitet, on ne može više odbiti da svjedoči i sud ga može prisiliti da svjedoči ili ga kazniti za nepoštivanje suda.

2. Kada se svjedoku da imunitet, tužitelj se slaže da neće biti kaznenog gonjenja te osobe u zamjenu za suradnju tog svjedoka sa istragom i svjedočenje za optužbu na kasnijem suđenju protiv drugih osoba s većom kaznenom odgovornošću.

- na primjer, osumnjičeni prodaje drogu maloljetnicima (tinejdžerima). osumnjičeni je možda voljan da suraduje sa istragom tužiteljstva, otkrije ko mu je snabdjevač, a zatim i svjedoči protiv snabdjevača. U zamjenu za suradnju, osumnjičeni će dobiti imunitet od kaznenog gonjenja. Time koristimo sitnu ribu, kao mamac za hvatanje krupne ribe.

3. Potrebno je paziti kod davanja imuniteta svjedoku kod toga što imunitet narušava kredibilitet ili vjerodostojnost svjedoka. Ako je protiv krupnije ribe (kriminalac čija je kaznena odgovornost veća) podignuta optužnica na osnovu svjedočenja doušnika on će tvrditi da doušnik laže i da ga optužuje samo da bi dobio imunitet ili povoljnu nagodbu sa tužiteljstvom.

4. Također, prije nego što da imunitet, tužiteljstvo mora biti sigurno da osoba kojoj daje imunitet zaista posjeduje korisne informacije i da će biti od pomoći kod kaznenog gonjenja drugih osoba. Pored toga, prije nego što da imunitet, tužiteljstvo mora biti sigurno da je javnost na

dobitku davanjem imuniteta optuženom. Tužitelj mora biti siguran da je «sitna riba» zaista kriminalac nižeg ranga. Tužitelj ne bi želio dati imunitet osobi koja snosi veliku kaznenu odgovornost, koja je veoma nasilna, ili ne zaslužuje imunitet zbog vlastitog visokog nivoa kriminalne djelatnosti.

F. Policajci koji rade u tajnosti

1. Policajci ili istražitelji tužiteljstva koji rade tajno moraju se oprezno koristiti.

Opasnosti u vezi sa policajcima koji rade tajno uključuju:

- a) sigurnost policajca dok se infiltriraju u kriminalne krugove,
- b) sigurnost policajca kada svjedoče na sudu, nakon što je otkriven njihov stvarni identitet,
- c) prevara koju je upotrijebio policajac u interakciji sa osobama osumnjičenim za kriminalnu djelatnost.

2. Optuženi ne bi trebao biti proglašen krivim za djelo koje je počinio po direktivi ili na zahtjev policajca koji radi tajno, a koji je potaknuo kriminalnu djelatnost. Ovo je poznato kao namamljivanje. Međutim, ako je optuženi imao predispozicije za kriminalnu djelatnost, tj. učestvovao je u kriminalnim radnjama prije uplitanja policajca na tajnom zadatku, optuženi se ne bi smatrao namamljenim od strane policije i to se ne bi moglo koristiti kao valjana obrana.

V – GLAVNI PRETRES

A. Čitanje optužnice i uvodno izlaganje (čl. 260 st. 1 i 2)

Glavni pretres počinje čitanjem optužnice, koju čita Tužitelj.

Nakon čitanja optužnice Tužitelj iznosi uvodno izlaganje koje je mapa puta za vođenje predmeta. To je prva prigoda Tužitelja da sudiji objasni predmet i da ga obrazloži sa svog stajališta.

B. Ciljevi uvodnog izlaganja

- Izložiti teoriju slučaja; na osnovu čega se radi o kriminalnoj aktivnosti,
- Izložiti priču na razumljiv način,
- Opisati dokaze koji će potvrditi krivicu optuženog.

- Razmotriti jake i slabe strane.
- Predvidjeti obranu.

C. Način izlaganja

1. Početi sa iznošenjem teorije slučaja. Teorija treba ukratko rezimirati suštinu predmeta. Treba biti izložena na dramatičan i snažan način.
2. Opisati kako će dokazi potvrditi kazneno djelo.
 - Nemojte tvrditi, više rezimirajte; uvodno izlaganje je prikaz.
 - Ispričajte priču, ne prepričavajte tok istrage i ne opisujte šta će reći svaki od svjedoka.
 - Budite kratki; ostavite malo dramatičnosti i detalja za svjedoke.
3. Istaknite važnije svjedoke i ključne dokaze. To je još jedna prilika da naglasite svoju teoriju slučaja.
4. Predvidite obranu. Tužitelj u svom uvodnom izlaganju treba opisati šta bi obrana mogla tvrditi i objasniti da to nisu uvjerljive tvrdnje.
5. Nemojte davati osobna mišljenja ili pričati o stvarima koje ne spadaju u predmet. Neka dokazi govore za sebe.
6. Opišite pojedinačne optužbe u optužnici i kažite da će dokazi potvrditi te optužbe.
7. U uvodnom izlaganju ukažite na slabe točke u vašem predmetu.
8. U zaključku uvodnog izlaganja recite sudu šta želite. Zaključak mora biti snažan.

D. Stil, ton i priprema

1. Treba prevladati ton samouvjerenosti i korektnosti.
2. Nemojte pre naglašavati slučaj ili obećavati stvari koje možda neće biti ostvarene. Može se desiti da svjedočenje na suđenju bude drugačije.
3. Pripremite skicu onoga što želite reći; nemojte pisati govor.
4. Kada govorite, gledajte u sudiju a ne u bilješke, nemojte čitati.

E. Uvodno izlaganje obrane

1. Pažljivo slušajte i pravite bilješke. Tako ćete saznati elemente obrane i koje su slabe točke vašeg predmeta po mišljenju obrane. Možete

unaprijed pripremiti svoje svjedoke za unakrno ispitivanje od strane obrane.

2. Ukoliko obrana pretjera u svojim tvrdnjama, to možete iskoristiti u svojoj završnoj riječi.

F. Što ne možete činiti u uvodnom izlaganju

1. Iznositi osobno uvjerenje ili mišljenje i jamčiti za svoj predmet.
2. Prebacivati teret na obranu, kao da optuženi mora dokazati da je nevin.
3. Pozvati se na neprihvatljive dokaze, kao što je priznanje iznudeno od optuženog batinama: dokumenti koji su uzeti iz stana optuženog prilikom upada policije.

II. Iznošenje dokaza – čl. 261 ZKP-a

A. Tužitelj prvi iznosi svoje dokaze, a obrana će imati priliku da unakrsno ispita svakog svjedoka

- Razmislite o redoslijedu izvođenja dokaza: počnite sa jakim svjedokom i završite sa jakim svjedokom.
- Ukoliko imate slabog svjedoka kao što je doušnik ili svjedok sa dužim kaznenim dosijecom, ili svjedok koji je nekad lažno svjedočio, njegovo svjedočenje popratite dokazima koji ga potkrepljuju.

B. Obrana će imati priliku da iznese svoje dokaze i da unakrsno ispita svakog svjedoka

C. Optužba može replicirati iznoseći svoje dokaze.

D. Obrana može iznijeti protudokaz na repliku tužitelja.

E. Sudija će zabraniti neprihvatljiva i ponovljena pitanja – čl. 263 st. 1 ZKP-a.

F. Sudija će zabraniti neprihvatljive i ponovljene dokaze – čl. 263 st. 2 ZKP-a.

G. Zaštita svjedoka – čl. 267 ZKP

- Prijetnje upućene svjedocima se moraju ozbiljno shvatiti i biti sudski gonjene u potpunosti, kako bi pravni sistem funkcionirao.

Ometanje pravde treba posmatrati kao vrstu ozbiljnog kaznenog djela. Čl. 267 st. 2 predviđa upozorenja i novčane kazne. Međutim, u čl. 267 st. 3 se predviđa efikasniji način sankcije – pokretanje kaznenog postupka. Oštre kazne trebaju biti primijenjene na svakoga ko prijeti svjedoku. Ako se svjedok plaši da svjedoči pravda ne može biti postignuta. Isto tako, ako se zna da su kazne stroge, to će odvratiti ljude da prijete svjedocima.

- Svjedoci koji se suoče sa stvarnim prijetnjama mogu se preseliti na novu lokaciju koja će se držati u tajnosti. Može im se dodijeliti i novi identitet na tajnoj lokaciji. Kada se dovedu pred sud da svjedoče, mogu se čuvati pod policijskom zaštitom.
1. Sudija će štiti svjedoka od uvreda, prijetnji i napada – čl. 267 st. 1 ZKP-a.
 2. Sudija može upozoriti pojedinca ili ga kazniti novčanom kaznom – čl. 267 st. 2 ZKP-a.
 3. Sudija može obavijestiti tužitelja koji može pokrenuti postupak – čl. 267 st. 3 ZKP-a.
 4. Sudija može policiji narediti da poduzme neophodne mjere za zaštitu svjedoka – čl. 267 st. 4 ZKP-a.

H. Vrste dokaza

1. Materijalni dokazi – predmeti korišteni tokom zločina ili predmeti pronadjeni za vrijeme istrage.
2. «Demonstrativni dokazi» - predmeti korišteni kao pomagala svjedoku tokom svjedočenja.

Kako koristiti pojedinačne dokaze

1. Koristiti ih kako bi se pojačalo svjedočenje na suđenju; svjedočenje je obično mnogo razumljivije, vjerodostojnije i interesantnije sa vizuelnim pomagalima.
2. Korišteni pištolj, droga i krv vam slikovitije predstavljaju situaciju nego samo svjedočenje.
3. Dokazi potkrepljuju svjedočenje.
4. Demonstrativni dokazi pojednostavljaju komplikovana svjedočenja; kutija bankovnih računa za sebe ne znači ništa, ali kada se sumira

u tabelu koja pokazuje datume ulaganja i podizanja novca, može dokazati slučaj.

5. Dolazi bi se trebali koristiti i prilikom završne riječi.

III. Direktno ispitivanje- čl. 262 st. 1 i 2 ZKP-a

A. Svrha i ciljevi direktnog ispitivanja

Ovo je prilika da imate pod kontrolom iznošenje predmeta. Stalno morate imati na umu svoju teoriju slučaja i kako ćete ga predstaviti u završnoj riječi.

- Svjedok treba ispričati svoju priču na razumljiv i logičan način.
- Svjedočenje se treba odnositi na kazneno djelo koje se stavlja na teret optuženome i na njegovo učešće u tom djelu.
- Svjedočenje treba biti povezano sa teorijom slučaja koja je objašnjena u uvodnom izlaganju i koja će se dati u završnoj riječi.

B. Opća struktura svjedoka

1. Počnite sa osnovnim informacijama o svjedoku.
2. Postavite scenu.
3. Razradite činjenice.
4. Koristite pojedinačne dokaze ako niste nešto istaknuli ili pojasnili.

C. Kako postupiti – činjenični svjedoci

Najčešći tip svjedoka je «svjedok zbivanja». To je svjedok koji ima saznanje iz prve ruke, koji je vidio, čuo ili uradio nešto što je relevantno za predmet. Svjedočenje treba u osnovi organizirati na slijedeći način.

- Predstaviti svjedoka i dati osnovne podatke o njemu.
 - Postaviti scenu.
 - Rekonstruirati događaj.
 - Predočiti dokazne materijale kako bi se naglasilo svjedočenje
1. Početi snažno i završiti snažno. Morate kontrolirati svjedoka.

2. Početi sa osnovnim informacijama: ko je svjedok i na koji način je povezan sa slučajem.
Primjer: Optuženi se tereti da je koristeći pištolj opljačkao ženu u prodavnici 15. aprila. Svjedok je žrtva pljačke.
Postavite pitanje – Kako se zove? Gdje živi? Gdje obično idete u kupovinu?
3. Postavite scenu, tako da sudac može zamisliti mjesto na kome se zbio događaj.
Primjer: Da li ste bili u kupovini u tom granapu 15. aprila?
Gdje se nalazi ta prodavnica?
U koje doba dana ste bili tamo?
Koliko je još ljudi bilo u prodavnici?
Jeste li vidjeli kada je optuženi ušao u prodavnicu?
Koliko ste vi bili udaljeni.
4. Nakon opisa scene treba preći na događaj – šta se desilo. Svjedok treba opisati događaj na upečatljiv način, dajući slikovitu rekonstrukciju svega što se događalo.
5. Koristite kratka, neograničavajuća pitanja koja omogućavaju svjedoku da svjedoči i objašnjava. Fokus treba biti na svjedoku, a ne na tužitelju.
Primjer: Šta se za tim desilo? Kako se to desilo? Kako je to izgledalo?
6. Organizirajte pitanja hronološki, tako da svjedok može prepričati priču.
7. Naglasite detalje, detalji približavaju događaj i daju vjerodostojnost svjedoku.
8. Koristite vezane formulacije kako biste naglasili važne detalje.
Kada vam svjedok da osobito važan odgovor, ugradite ga u svoje slijedeće pitanje.
Primjer: Svjedok je vlasnik prodavnice i bio je svjedokom pljačke.
Postavite pitanje. Nakon što ste vidjeli da je optuženi uperio pištolj u žrtvu, šta ste po tom vidjeli da je uradio?
9. Nemojte dopustiti svjedoku dugi monolog; prekidajte ga kako biste naglasiti važna zapažanja.
10. Koristite fotografije, tabele, kako bi naglasili i objasnili svjedočenje. Ovo čini svjedočenje razumljivim i interesantnim. Ako je moguće koristite dokaze nakon što je početno svjedočenje završeno. Ovo omogućava ponavljanje priče.
11. Tokom direktnog saslušanja, iznesite na vidjelo slabosti svjedoka.

Na primjer: Neka svjedok obrazloži svoje predhodne nedosljedne tvrdnje ili svoje prethodne prekršaje.

D. Preusmjerite ispitivanje

1. Preusmjerite ispitivanje samo ako je potrebno popraviti greške i pogrešne dojmove stvorene unakrsnim ispitivanjem.
2. Ne možete opet pokretati pitanja koja ste zaboravili na direktnom saslušanju.
3. Obradujte samo najbitnije elemente koji se odnose na vašu teoriju slučaja.

E. Kako postupati – sudski vještak kao svjedok

- Ako se u vašem slučaju nalaze dokazi koji spadaju u domen naučnog, tehničkog ili nekog drugog specijalističkog znanja koje može pomoći sudiji u razumijevanju dokaza ili utvrđivanju činjenica, možete se odlučiti da pozovete sudskog vještaka kao svjedoka.
- Sudski vještak mora biti kvalificiran.
- Sudski vještak mora biti u stanju objasniti ono što kaže tako da bude razumljivo.
 1. Počnite s predstavljanjem vještaka.
 2. Opišite kvalifikaciju vještaka.
 3. Objasnite vještakov zadatak.
 4. Mišljenje.
- Zamolite vještaka da iznese svoje mišljenje i upitajte ga da li može to mišljenje iznijeti uz razumnu mjeru sigurnosti u njegovu točnost.
- Vještak može svjedočiti o svom mišljenju o najbitnijem pitanju u svezi sa slučajem, ali ne može zaključivati da li je optuženi počinio zločin.
 5. Vještak bi trebao obrazložiti svoj stav, kako je došao do njega, koju je metodu koristio, koji su podaci korišteni.
 6. Vještak izvodi zaključak, vraćajući se prvobitnom zadatku (supstanca koju sam ispitao je kokain)

F. Kako postupati – svjedok za dokumente

Ovaj svjedok mora biti sposoban da utvrdi osnovne podatke o dokumentima. Svjedok također mora biti u stanju da pokaže sudiji zašto su dokumenti važni i pouzdani.

1. Okvalificirajte svjedoka. Pokažite da posjeduje znanje o dokumentima, da s njima radi i da zna kako se čuvaju.
2. Pokažite kakvi su dokumenti napravljeni, ko ih pravi i odakle dolaze informacije.
3. Pokažite kako se dokumenti odlažu i kako se uzimaju. Ovim će se utvrditi da nije postojala mogućnost da se dokumenti izgube ili preprave.
4. Pokažite kako firma koristi dokumente. Pokažite da su točni i potpuni dokumenti bitni za rad firme.
5. Kada se sve ove stvari utvrde, svjedok može objasniti dokumente, pročitati ih/analizirati ih. Svjedok može prevesti informacije sadržane u dokumentima u razumljivu priču.

IV. UNAKRSNO ISPITIVANJE – čl. 261 st. 1 i 2

A. Svrha i ciljevi

- Koristiti ono što je svjedok rekao kako bi se potkrijepila vaša teorija slučaja.

Šta ćete reći svjedoku u završnoj riječi?

Postoje dva tipa unakrsnog ispitivanja. Možete koristiti oba za jednog svjedoka a možete se odlučiti za jedan od njih.

1. Destruktivni - Kada je svjedok svojim svjedočenjem nanio štetu vašem slučaju, cilj vam je da minimizirate štetno svjedočenje tako što ćete napasti i obezvrijediti svjedočenje ili samog svjedoka,

- Napadnite svjedokovu percepciju, napadnite kredibilitet svjedoka,

- Pokažite pristrasnost svjedoka, pokažite da svjedok laže, pokažite da griješi,

Primjer: Optuženi se tereti za pronevjeru novca kompanije. Njegova sekretarica svjedoči da je on dobar čovjek i da nikada ne bi ukrao. Pokažite da je sekretarica pristrasna iznoseći na vidjelo da je imala aferu

sa optuženim, potkopajte njen kredibilitet, tako što ćete dokazati da ona ne zna ništa o njegovim poslovima, čime se on točno bavio, koje je bilo njegovo radno vrijeme, i da je često bio u kancelariji kada ona nije bila tu.

2. Konstruktivni – Kada svjedok posjeduje informacije koje mogu pomoći vašem slučaju, a koje niste iznijeli tokom direktnog ispitivanja, možete ispitati svjedoka da spomene stvari koje će pomoći vašem slučaju bez obezbjeđivanja kredibiliteta svjedoka.

Primjer: Optuženi se tereti za pronevjeru novca kompanije. Njegova sekretarica posvjedoči da je on dobar čovjek koji nikada ne bi ukrao. Tužitelj utvrđuje putem unakrsnog ispitivanja sekretarice da je optuženi bio odgovoran za vođenje knjiga, da niko nije provjeravao ono što radi, da je imao pristup sefu i da je često bio sam u kancelariji.

3. Kombinacija – Kada koristite svjedoka i da iznese informaciju koja je korisna za vaš predmet, ali i da ga napadnete.

a) Počnite prvo sa korisnim ispitivanjem. Svjedok se pokazao kao vjerodostojan već nakon prvog direktnog ispitivanja i sada je trenutak da izvučete korisnu informaciju prije nego što napadnete svjedoka.

b) Ako izvučete značajno korisno svjedočenje, možda nećete ni ići na destruktivno unakrsno ispitivanje. Teško je dokazivati da bi se, s jedne strane trebalo vjerovati ovom korisnom svjedočenju, dok onom drugom dijelu svjedočenja, koje vi napadate, ne bi trebalo vjerovati.

Primjer: Žrtva radi u prodavnici kućnih potreština i odgovorna je za zatvaranje radnje i polaganje novca na banku na kraju dana. On tvrdi da je uz prijetnju pištoljem opljačkan u nekoj mračnoj ulici i prepoznaje optuženog.

Počnite izvlačenjem povoljnog svjedočenja: Radnja dobro posluje; uveče ima dosta novca; on bi imao problema na poslu ako bi se nešto desilo s tim novcem.

Zatim diskreditirajte svjedoka tako što ćete dokazati da je imao motiv da ukrade novac i da zapravo nije opljačkan uz prijetnju pištoljem. Bio je u finansijskim poteškoćama; i kupio je kola odmah nakon pljačke.

B. Opseg unakrsnog ispitivanja

1. Pitanje treba ograničiti na predmet direktnog ispitivanja i na one elemente koji se odnose na kredibilitet svjedoka.

2. Oспорavanjem svjedočenja.

- Dovedite u pitanje svjedokovu percepciju (udaljenost, položaj, vid, sluh, osvjetljenje, da li je bio pod uticajem droge ili alkohola).
- Dovedite u pitanje svjedokovo pamćenje.
- 3. Oспорavanje samog svjedoka
- Svjedok je pristrasan, ima predrasude.
- Svjedok je kazneno osuđivan, svjedoči na osnovu sudske nagodbe ili ima imunitet.
- Svjedok je već ranije davao oprečne izjave.
- Cilj može biti da se pokaže da svjedok laže ili da je jednostavno pogriješio.

C. Kako postupiti

1. Prije početka, odlučite da li vam je prvenstvena svrha, destruktivna, konstruktivna ili obje.

- Ako je destruktivna, počnite snažnim nizom pitanja koji će se zaključiti zapažanjem koje je štetno za svjedočenje.
- Odmah stvorite dojam da je svjedokovo svjedočenje sumnjivo. Primjer: Utvrdite da li je prethodno osuđivan, da li ima imunitet, sudske nagodbe. Utvrdite motive za laž (pristrasnost, interes za ishod)
- Ako je prvenstvena svrha konstruktivna, ne počinjte napadom. Počnite sa korisnim činjenicama. Iskoristite svjedokov kredibilitet.

2. Uvijek postavljajte sugestivna pitanja. Ne dozvolite svjedoku da ispriča priču ili iznese objašnjenja.

3. Postavljajte kratka, jednostavna pitanja, kako biste dogradili svoju tvrdnju.

Primjer:

Nemojte pitati – Uzeli ste svoj kofer, izašli iz ureda i odvezli se do hotela.

Umjesto toga pitajte – Uzeli ste svoj kofer jel tako?

Pa ste s njim izašli iz ureda.

A zatim ste se odvezli do hotela.

Kofer ste odnijeli u sobu 100, jel da?

4. Ne postavljajte pitanja bez ograničenja, postavljajte pitanja na koja se odgovara sa **da** ili **ne**. Ne pitajte «zašto?» ili «kako vi to znate?»

Primjer:

Nemojte reći sekretarici – Vi ne znate ništa o njegovom poslu, jeli tako.

Umjesto toga recite – Radite s njim godinama, jeli tako? Dobo poznajete ured. Vi radite izvan njegove kancelarije. Na njegovoj kancelariji postoje vrata, koja su nekad zatvorena. Kada ulazite kod njega, pokucate. Šef se nalazi u njegovoj kancelariji. Ponekad vi odete ranije, a on ostane raditi.

5. Nemojte postavljati sumarna pitanja, koja ukazuju na zaključak. Sačuvajte to za završnu riječ.

Primjer:

Nemojte pitati Dakle, zar nije moguće da je optuženi uzeo novac kada ste vi otišli kući? Ako biste je to pitali, onda sekretarica bi vjerovatno rekla, «ne, nije moguće zato što ...» Ako ne postavite ovakvo pitanje, u završnoj riječi možete ustvrditi da je sekretarica priznala da je optuženi često sam u kancelariji i da se tu nalazi šef. Prema tome, dokazi pokazuju da je imao priliku da ukrade novac.

6. Ograničite područje unakrsnog ispitivanja. Postavljajte samo ona pitanja koja će poduprijeti vašu teoriju predmeta.

7. Ne prepirite se sa svjedokom.

8. Ne dopustite svjedoku da ponavlja direktno svjedočenje.

Time će samo označiti svoje svjedočenje.

9. Ne postavljajte pitanje na koje ne znate odgovor, osim ako se radi o nečemu što vam ne može naškoditi.

10. Pokušajte završiti unakrsno pitanje u snažnom tonu, pitanjem koje će nauditi svjedoku ili optuženom, a pomoći vašoj teoriji slučaja.

D. Stil

1. Tip svjedoka ovisi o vašem stilu i tonu. Ako birate konstruktivno unakrsno ispitivanje, koristićete prijateljski ton. Ako dovodite u pitanje kredibilitet svjedoka, možete biti pomalo sarkastični ili dramatični. Prema svjedoku koji laže trebate pokazati ljutnju i prezir.

2. Ovdje ste vi glavni. Za razliku od direktnog ispitivanja, gdje je sučeva pažnja usmjerena na svjedoka, kod unakrsnog ispitivanja fokus je na tužitelju, koji je glavni akter.

3. Nemojte se ustručavati da «pritisnete» svjedoka. Ako se izmiče, nastavite sa pitanjima – to pokazuje da svjedok ne želi odgovoriti. Trebate biti uporni i čvrsti.
4. Potrebne su i neke glumačke vještine. Ako dobijete nepoželjan odgovor koji niste očekivali nemojte uopće reagirati i pravite se da je beznačajan.

E. Vrste osporavanja

- Osporavanje je tehnika unakrsnog ispitivanja koja ima za cilj da diskreditira svjedoka
- Osporite valjanost svjedoka samo na značajnim stvarima i istinskim nedosljednostima
- Osporite svjedoka samo kada je uspjeh izvjestan.

1. Prethodne nedosljedne izjave

- Osnovna svrha je da se pokaže da s obzirom na to da je svjedok dao različite opise istog događaja, da je njegovo svjedočenje nepouzđano ili čak potpuno lažno.
- Prethodne izjave date za vrijeme istražne faze prije suđenja, mogu se koristiti u unakrsnom ispitivanju na suđenju. Stranka mora dobiti priliku da objasni ili porekne izjavu (čl. 273 ZKP).

Primjer: Sudac je optužen da je primio mito od svjedoka kako bi presudio da optuženi nije kriv. U direktnom ispitivanju svjedok svjedoči da nikada nije dao mito optuženom sudu. Ranije, kada ga je ispitivala policija, svjedok je priznao da je dao mito ovom sudu.

• **Tehnika**

- a. Počinite ponovnim potvrđivanjem onoga što je svjedok rekao u direktnom ispitivanju. Neka svjedok potvrdi činjenicu koju je naveo u direktnom ispitivanju. Tako ćete sučevu pažnju usmjeriti na ovo pitanje.

Primjer: «U direktnom ispitivanju ste posvjedočili da nikada niste dali mito ovom sudu, je li tako?».

b. Postavite pitanje kako biste utvrdili da je svjedok ranije dao izjavu o istoj stvari. (Pitajte, u koje vrijeme, kojeg datuma, na kojem mjestu i u kojim prilikama je data ranija izjava). Suočite svjedoka sa tom izjavom.

Primjer: «Sjećate li se da ste tog dana razgovarali sa policijom?».

«Potpisali ste izjavu za policiju, je li tako?»

«Razgovarali ste sa policijom neposredno nakon što su vidjeli kako predajete koverat sucu?»

«Znali ste da je važno da policiji kažete istinu, zar ne?»

«Sjećate li se da su vas pitali o davanju mita sudu?»

«Sjećate li se ovog odgovora?» Pročitajte odgovor.

c. Ako svjedok kaže «da», postigli ste svoj cilj. Sudac ne bi trebao vjerovati ovom svjedoku na suđenju jer je davao nedosljedne izjave. Vi ćete moći ustvrditi da je prethodna izjava istinita, a da je svjedočenje na suđenju lažno.

d. Ako svjedok kaže «ne, ne sjećam se da sam dao tu izjavu», pokažite mu raniju izjavu koju je dao policiji kako biste mu osvježili pamćenje.

- Ovu tehniku osporavanja pomoću ranije izjave koristite samo ako se radi o značajnoj stvari koja je važna za vaš predmet. Nemojte se zamarati oko osporavanja svjedoka sa sitnijim nedosljednostima.

Primjer: Tokom davanja izjave policiji, svjedok koji je platio optuženom sucu rekao je da je sudac nosio plavu košulju prilikom primanja mita. Na suđenju, svjedok kaže da je sudac imao crnu košulju. Ovo ne predstavlja značajnu stvar, pošto svjedok poznaje suca godinama, tako da identitet ne predstavlja važno pitanje u ovom predmetu.

• **Unakrsno ispitivanje o pristrasnosti i ličnom interesu**

- Ovo je vjerovatno najdjelotvorniji oblik osporavanja i ima veliki utjecaj. Cilj je da se razotkrije svjedokova pristrasnost.
- Odnos između optuženog i svjedoka, uključujući porodične veze, posao, poslovne odnose, prijateljstvo i slično, koji ima utjecaja na ishod.

- Imunitet od kaznenog gonjenja; sudska nagodba prema kojoj su optužbe odbačene ili umanjene, ili je dogovorena manja kazna.
 - Rasne, etničke ili seksualne predrasude svjedoka
 - Lično neprijateljstvo prema jednoj od strana (lični neprijatelj, osoba koja mrzi policiju)
- **Unakrsno ispitivanje o motivu**
- Cilj je da se razotkrije razlog zbog kojeg je svjedok mislio ili postupio na određeni način.
 - Pohlepa (potreba za novcem)
 - Ljubav (romantična veza sa optuženim)
 - Osveta
- **Unakrsno ispitivanje o percepciji**
- Cilj je pokazati nepouzdanost svjedokovih opažanja
 - Osobne mane (npr. osoba inače nosi naočale za vid, ali ih nije nosila kada je posmatrala događaj)
 - Situacijske slabosti (npr. pljačka se desila brzo i neočekivano i svjedok nije imao vremena da zapazi optuženog)
 - Emotivni razlozi (npr. svjedok je bio uplašen tokom pljačke i fokusiran na pištolj a ne na lice optuženog)
- **Slučajevi samoobrane** (optuženi priznaje zločin, ali kaže da je postupao u samoodbrani)
- a. Neka optuženi potvrdi da je njegovo direktno svjedočenje istinito, tako da se kasnije možete pozvati na njega u unakrsnom ispitivanju. «Rekli ste istinu i niste ništa preuveličavali kada ste svjedočili?»
 - b. Prodite s optuženim kroz incident. Ovo je iznimka za opšte pravilo da ne ponavljate direktno ispitivanje. Na svakom koraku ističite da je optuženi imao mogućnost da pobjegne.

- c. Ako je optuženi da izjavu policiji a njegovo svjedočenje je različito na sudu, istaknite da u vrijeme kad je pričao s policijom nije bio upoznat sa zakonom o samoodbrani.
- **Slučajevi sa alibijem** (svjedok posvjedoči da je optuženi bio s njim kada je zločin počinjen)
- a. pripremite se za unakrsno ispitivanje kroz analizu odnosa između svjedoka i optuženog
- b. pokušajte razgovarati sa svjedokom i priskrbite što više informacija koje se tiču vremena, mjesta i datuma
- c. kada ispitujete svjedoka na unakrsnom ispitivanju upitajte:
- šta je dovelo svjedoka na sud
 - ko je kontaktirao svjedoka u vezi sa svjedočenjem
 - kada je optuženi uhapšen u odnosu na incident i u odnosu na kontaktiranje svjedoka o izlasku pred sud
 - pristrasnost
 - sjećanje svjedoka o datumu događaja – kako je svjedok upamtio datum, šta je bilo bitno u vezi datuma i po čemu se razlikovao od ostalih datuma
 - pitajte pojedinosti o datumu (vrijeme, kako su bili obučeni, ko je još bio prisutan, šta su ostale osobe imale na sebi)

V. ZAVRŠNA RIJEČ (ČI. 277 ZKP)

- A. Nakon završetka dokaznog postupka, tužilac, oštećena strana, advokat i optuženi iznose svoje završne riječi. Posljednju riječ ima optuženi:
- I. Razlike u odnosu na uvodna izlaganja -
Uvodno izlaganje je pregled dokaza koji će se predočiti na sudenju. Završna riječ je prikaz predodčenih dokaza, u odnosu na optužbe. To je prilika za tužioca da pokaže sudiji kako dokazi dokazuju slučaj, zašto se neki dokazi trebaju uvažiti a drugi ne, te zašto sudija treba izvesti zaključak iz dokaza da je optuženi kriv.

2. Cilj – obezbjediti sudiji uvjerljive razloge da podrži određeno uvjerenje

B. Kako postupati

1. Pripremite se kao za suđenje. Pravite bilješke tokom svjedočenja i napravite sumarni pregled. Planirajte vašu strukturu i strategiju tokom suđenja.

2. Izaberite bitne dokaze i najbolje analize. Nemojte ponavljati cijelo suđenje. Vodite računa da izložite završnu riječ u okvirima teorije vašeg slučaja kao što ste to učinili tokom uvodne riječi.

3. Ponovo izložite teoriju objašnjavajući na jednostavan način o čemu se radi.

Primjer: Ovo je slučaj koji se odnosi na korumpiranog sudiju. Ovdje se radi o novcu, moći i korupciji i kako je sudija zloupotrebjavao svoju moć zbog vlastite pohlepe.

4. Navedite kritično pitanje.

Primjer: Jedino pitanje ovdje je da li je sudija primio novac od ljudi koji su izvedeni pred njega na sud.

5. Navedite kritične činjenice.

Primjer: 5. siječnja, čovjek je bio optužen za kazneno djelo ušao je u sudijin ured sa kovertom u džepu svog kaputa. Koverta je sadržavala iznos od 5.000 KM. Kada je predao sudiji kovertu, uhićen je. Zato smo mi sada ovdje.

6. Pregledajete i analizirate dokaze.

- Postoji više načina za analiziranje dokaza, zavisno od slučaja. Možete ispričati kako se zločin desio. Možete objasniti kako je zločin otkriven. Ne biste trebali vršiti pregled pojedinih svjedočenja datih tokom suđenja.

7. Fokusirajte se na kritična pitanja. Većina slučajeva se vrti oko toga da li je optuženi učinio nešto ili ne, ili da li je znao nešto ili ne, te da li je ključni svjedok vjerodostojan ili ne. Trebali biste odmah preći na to pitanja i analizirati dokaze.

- Pokažite sudu zašto bi trebao vjerovati vašem, a ne svjedoku optuženog. Naprimjer, vaš svjedok je neinvolvirani, pasivni promatrač bez motiva da laže. Svjedok od-

brane je supruga optuženog suca koja ne želi da on bude osuđen.

- Pokažite sudu zašto dokazi potkrepljuju kritični činjenični zaključak.
Naprimjer, svjedok kaže da je dao mito sudu 15. aprila i da bankovni spisi pokazuju dotok novca na sučev račun 15. aprila
- Pokažite sudu zašto dokazi potkrepljuju kritični pravni zaključak.
- Pokažite sudu zašto bi ga dokazi trebali uvjeriti u krivnju optuženog.

C. Šta ne možete učiniti

1. Ne možete prebacivati teret dokazivanja tvrdeći da optuženi ima dužnost da predoči dokaze.
2. Ne možete se pozivati na činjenice koje nisu među navedenim dokazima
3. Ne možete navoditi vlastitu vjerodostojnost kao razlog za kažnjavanje, ili tvrdite kako vi optužujete samo ljude koji su uistinu krivi.
Primjer: «Ja ne bih optužio ovu osobu da nisam uvjeren da je kriv»
Primjer: «Ne bih nikada poslao nevinog čovjeka u zatvor.»
4. Ne možete jamčiti za vjerodostojnost svog svjedoka.
Primjer: «Svjedok A je rekao istinu.» «Ja sam povjerovao svjedoku A.»